

Laakkwartier

Het Laakkwartier wordt omsloten door de zuidelijke rand van de stad die ter plaatse van de Broeksloot de gemeentegrens met Rijswijk volgt, de Rijswijkseweg, de Laakweg, de Neherkade, de Hildebrandstraat, het Gouverneurplein, de van Koetsveldstraat, dr. Schaepmanstraat, van Meursstraat, de Schimmelweg en de Sinjeur Semeysweg.

Inleiding

De woonwijk Laakkwartier is gelegen in de voormalige Noordpolder. De noordoostelijke begrenzing van deze polder, de Haagse Trekvliet, was van oudsher een belangrijke zuidelijke waterverbinding richting Delft en Rotterdam. Dwars door de Noordpolder, min of meer parallel aan de Trekvliet liep de "wech tusschen die Haghe ende de Hornbregge bij Rijswic". Deze reeds in de 17de eeuw bestrate landweg werd in 1907 verbreed en ging toen officieel Rijswijkseweg heten, een benaming die overigens al lang voor die tijd in gebruik was. Tot aan de aanleg van de Utrechtsebaan in de jaren zeventig was dit de belangrijkste zuidelijke invalsweg over land naar Den Haag.

De polder werd bemalen door twee molens: de Broekslootmolen en de Laakmolen. De Laakmolen uit 1699, gelegen op de plaats waar het riviertje de Laak in de Haagse Trekvliet uitmondt, is het oudste bouwwerk binnen dit gebied. Van groot belang voor de ontwikkeling van het Laakkwartier was de aanleg in 1843 - 1847 van de spoorverbinding Den Haag - Rotterdam. De loop van het spoorwegtracé was bepalend voor de westelijke begrenzing van de wijk.

Aanvankelijk behoorde de Noordpolder geheel tot het grondgebied van Rijswijk. De grens tussen Den Haag en Rijswijk lag bij de Hoefkade. In 1844 vond een eerste grenswijziging plaats, waarbij het gebied tot aan de Laak bij Den Haag werd getrokken. In 1900 werd de grens voor een tweede maal verlegd, nu tot aan de Broeksloot.

In deze omschrijving komen Laakkwartier-Noord en Laakkwartier-Centrum aan de orde.

Laakkwartier

Ontwikkelingsgeschiedenis

Het Laakkwartier is opgezet als woonwijk voor arbeiders, lagere ambtenaren en kleine middenstanders. De aanleg en bebouwing is in de periode 1907-1940 tot stand gekomen. Er zijn drie hoofdfasen te onderscheiden: de aanleg van Laakkwartier-Noord/Molenwijk, Spoorwijk en Laakkwartier-Centraal.

Laakkwartier-Noord/Molenwijk

De eerste stedenbouwkundige plannen voor het gehele Laakkwartier/Spoorwijk zijn te vinden in het Uitbreidingsplan uit 1903 van ir. I.A. Lindo. Het plan geeft niet meer aan dan de hoofdontsluitingen in de voor Lindo kenmerkende diagonale patronen. Een meer gedetailleerde invulling geeft echter de strook tussen de Pasteurstraat en de Noordpolderkade te zien, die onder de naam "Bouwplan Laakkwartier" kennelijk al door particulieren was ingediend. De aanleg aan weerszijden van de Wenckebachstraat is in 1907 grotendeels conform dit bouwplan tot stand gekomen en behoort dan ook tot het oudste deel van het Laakkwartier. De hoofdopzet bestaat uit een recht stratenpatroon, gebaseerd op de oude polderverkaveling, binnen de aanzetten van de diagonale hoofdontsluitingen Van Musschenbroekstraat en de Jan van der Heydenstraat (verlengd in 1928). Op de kruisingen van de Deimanstraat met de Ingenhouzstraat en de Eliasstraat zijn door afgeschuinde hoekoplossingen twee pleintjes gerealiseerd.

Voor de verdere ontwikkeling van het Laakkwartier is het Uitbreidingsplan uit 1908 van H.P. Berlage een belangrijk uitgangspunt geweest. De eerste fase hiervan betrof de Molenwijk, die door de stadsvernieuwing uit de jaren '80 geheel is verdwenen. Een tweede belangrijks fase van uitbreiding betrof Spoorwijk.

Laakkwartier

Deze wijk wordt niet betrokken bij de aanwijzing tot beschermd stadsgezicht vanwege de plannen voor de herstructurering

Laakkwartier-Centraal

Het centrale deel van het Laakkwartier is als laatste onderdeel van de wijk gerealiseerd. Hier is voornamelijk voor de lagere middenstand gebouwd. Door veranderde stedenbouwkundige opvattingen, die te maken hadden met de bouw van scholen en de beoefening van sport, werd het Uitbreidingsplan van Berlage als verouderd ervaren. In dit plan ontbraken de waardevolle groenstructuren, de sportvelden en de groenassen zoals die voor dit deel van de wijk in 1922 in het door de Dienst Stadsontwikkeling en Volkshuisvesting opgestelde een nieuw stratenplan wel zijn opgenomen en nog steeds aanwezig zijn. Dit plan is vanaf 1928 grotendeels conform de opzet uit 1922 is uitgevoerd. De opzet van dit deelplan geeft ten opzichte van het plan van Berlage een veel strakker patroon met haaks op elkaar gesitueerde straten te zien. De hoofdstructuur wordt, evenals bij het plan Berlage, gevormd door de centrale as van de Gouverneurlaan, die uitmondt in de gevorkte vertakking van de Van Musschenbroekstraat en de Jan van der Heydenstraat. Deze beide straten sluiten met een lichte knik aan op de uit 1907 daterende aanleg.

Op de kruising van de Gouverneurlaan met de haaks hierop gelegen hoofdassen van de De Genestetlaan en de Oudemansstraat zijn grote pleinen aangelegd (het Jonckbloetplein en het Lorentzplein). In het plan is

rekening gehouden met de opzet van een drietal ruime sportterreinen en twee schoolcomplexen. Een van het lineaire patroon afwijkend beeld geeft de aanleg tussen de Van Musschenbroekstraat en de Laakkade te zien. Het gewenste stedenbouwkundige concept van uniformiteit van de bouwblokken is in Laakkwartier-Centraal maar ten dele gerealiseerd. In tegenstelling tot de Spoorwijk waar de gemeente zelf bouwde en zodoende dit doel optimaal kon nastreven, werd hier door een groot aantal woningbouwcorporaties en particuliere bouwondernemers, ieder met hun eigen architecten, gebouwd.

Toch is hier sprake van een homogeen stadsbeeld. Een grote eenheid bezit de bebouwing langs de belangrijke assen van de Gouverneurlaan en de De Genestetlaan met stedenbouwkundige accenten aan het Jonckbloetplein en Lorentzplein. De gemeente wist deze eenheid te bereiken door grond in erfpacht uit te geven onder het regime van een bouwverordening of met de verplichting volgens een door de Dienst Stadsontwikkeling en Volkshuisvesting of door bekwame particuliere architecten ontworpen voorgevelschema te bouwen. De gevels van de Gouverneurlaan en het Lorentzplein zijn door A. Pet ontworpen.

Structurele en/of functionele veranderingen

Grootschalige vernieuwingen en/of ingrijpende functieveranderingen hebben zich in de woonwijk niet voorgedaan. In de loop der tijd is de detailhandel en horeca aan die straten toegenomen waar vanaf het begin al winkels waren gevestigd (o.a. delen van de Gouverneurlaan, Hildebrandstraat, Van Musschenbroekstraat, Jan van der Heydenstraat en de Rijswijkseweg). Een belangrijke structurele verandering is wel de afbraak in 1990/1991 van twee blokken portiekwoningen omsloten door de Deimanstraat/ Eliasstraat/ Pasteurstraat/ Ingenhouszstraat ten behoeve van een buurtparkje. Voor het overige zijn vernieuwingen beperkt gebleven tot een aantal in schaal, ritmiek en/of materiaalgebruik afwijkende incidenten, zoals de nieuwbouw aan de Ferrandweg.

Laakkwartier

Bebouwingsbeeld

Het Laakkwartier wordt gekenmerkt door aaneengesloten gevelwanden in de rooilijn.

In veel straten zijn de woningen door een voortuin van de openbare weg gescheiden. De bouwblokken zijn veelal aan de korte zijde of het einde van de lange zijden geopend om een betere licht- en luchttoetreding op de binnerven te verkrijgen. Er is een afwisseling in de opbouw: twee, drie of vier bouwlagen, zowel met plat dak als daken met kappen en pannen komen voor. Er is een verscheidenheid aan eengezinswoningen, beneden- en bovenwoningen en portiekwoningen. Daarnaast telt de wijk een aantal openbare gebouwen, scholen, en kerken.

Delen van de Rijswijkseweg, de Van Musschenbroekstraat tot aan de Drebbelstraat, de Deimanstraat tussen de Van Musschenbroekstraat en de Wenkebachstraat en de Wenkebachstraat tussen Rijswijkseweg en Deimanstraat zijn tussen 1907-1916 gebouwd. De overige bebouwing is hier pas in de loop van de jaren twintig gerealiseerd en wordt geheel ingenomen door portiekwoningen van drie bouwlagen met platte daken. In de uiterlijke vormgeving is hier op bescheiden wijze aansluiting gezocht bij de stijl van de Amsterdamse School en de Nieuwe Haagse School. De in veel gevallen lange aanbouwen over meerdere bouwlagen tegen de achtergevels van de woningen uit de periode 1907-1916 ontbreken bij deze latere huizen. Dit was een direct gevolg van een bouwverordening uit 1920, waarbij onder meer werd bepaald dat uitbouwen niet meer dan drie meter buiten de achtergevel mochten uitsteken.

Laakkwartier-Centraal wordt gekenmerkt door een afwisseling van eengezinswoningen, étagewoningen en beneden- en bovenwoningen, voornamelijk bedoeld voor de middenstand. Winkelfuncties zijn geconcentreerd aan de gevorkte hoofdassen van de Goeverneurlaan, Van Musschenbroekstraat en Jan van der Heydenstraat en op diverse hoeken van straten. De architectuur vertoont in min of meerdere mate de

stijlkenmerken van de Nieuwe Haagse School. Het platte dak en de hellende kapvorm worden beide toegepast, waarbij de kappen dan met pannen zijn gedekt. De portiekwoningen van drie of vier bouwlagen bevinden zich langs de bredere doorgaande wegen en de eengezinswoningen en beneden- en bovenwoningen van twee bouwlagen met kap zijn aan de kortere "binnenstraten" gesitueerd. In deze laatste straten zijn ook veel huizen met voortuintjes met gemetselde tuinmuurtjes.

Een voor deze wijk opvallende homogeniteit geven de gevels aan de Goeverneurlaan en de De Genestetlaan te zien. De portiekwoningen aan de Goeverneurlaan tussen Lorentzplein en Jonckbloetplein tellen als enige in de wijk vier bouwlagen. Opvallende hoogteaccenten geven de beide pleinen monumentaliteit. De homogeniteit werd hier sterk bevorderd omdat voor de belangrijkste straten door architecten van de dienst S&V schetsontwerpen werden gemaakt, waarvan bij de bouw niet mocht worden afgeweken. In de architectuur komt de aandacht voor detail in het metselwerk, het glas-in-lood in bovenlichten, verzorgde portieken met glas-in-loodvensters en de verticale geledingen. De wijk bezit voorts twee sportterreinen gelegen schoolcomplexen langs de Laakkade en de Paets van Troostwijkstraat. De school aan de Capadosestraat is in 1930 gebouwd naar ontwerp van J.M. Luthmann.

Laakkwartier

Typering

Typerend zijn:

- de uniformiteit van het stedenbouwkundig plan dat onaangetast is en de verwevenheid van stedenbouw en architectuur,
- de afwisseling van pleinen, lanen en straten,
- de samenhang en een monumentaal gevelbeeld in Laakkwartier-Centraal aan de Gouverneurlaan, Genestetlaan en het Lorentzplein,
- de Berlagiaanse stedenbouwkundige aanleg van brede gevorkte hoofdassen en besloten binnenruimten,
- de groene assen van Allard Piersonstraat, Damasstraat en Arnout Drostlaan met sportterreinen,
- de landschappelijke waarde van de groenaanleg van de sportterreinen, de Damasstraat, de Arnoud Drostlaan en de Allard Piersonlaan,
- de historische en landschappelijke waarde van het water met groenaanleg van de Laak en de Broeksloot.

Waardering

Door de ligging, het bijzondere "Berlagiaanse karakter" en de architectuur is Laakkwartier een van de best geslaagde wijken voor de arbeider en de middenstand van de stad met architectuurstromingen zoals die van de Amsterdamseschool en de Nieuwe Haagse school.

Van belang is de schaal van de wijk en de uniformiteit van het stedenbouwkundig plan dat in authentieke staat verkeert. De verwevenheid van de stedenbouwkundige opzet met de architectuur is in deze wijk bijzonder.

Waardevol zijn de bewaard gebleven "Berlage" palen in de openbare ruimte.

Laakkwartier is van belang vanwege de schoonheid en de architectuurhistorische- en stedenbouwkundige waarden.